

การรับฟังพยานหลักฐานและพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์
กรณีศึกษาของ Check Truncation
การรับฟังพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์

ตุลาคม ๒๕๖๑ ๖๑ ตุลาคม ๒๕๖๑
๖๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

1. ความเป็นมา

ในขณะนี้การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ได้มีการพัฒนาอย่างแพร่หลาย ไม่ว่าจะเป็นการให้บริการจากภาคประชาชน ภาคผู้ประกอบการธุรกิจ หรือภาครัฐก็ตาม โดยการชำระเงินก็เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งหากมีความผิดพลาดหรือไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่ทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ได้อย่างคล่องตัว อาจก่อให้เกิดปัญหาในการพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้ กรณีของ Check Truncation อันเป็นการอำนวยความสะดวกในการหักบัญชีเช็คหรือเคลียร์ริงเช็ค ผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์โดยอยู่ในรูปของไฟล์ภาพหรือดิจิทัลอิมเมจ (Digital Image) ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปรับเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบการใช้เช็ค การรับฟังพยานหลักฐานของ Check Truncation และการเตรียมความพร้อมในระบบการพิจารณาตัดสินของศาลนับเป็นกรณีศึกษาหนึ่งที่ถือเป็นวาระเร่งด่วนที่มาจากความจำเป็นและความต้องการทางธุรกิจของภาคสถาบันการเงินซึ่งโยงไปยังมูลค่าทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ อันเป็นอีกบริบทหนึ่งที่ท้าทายการบังคับใช้กฎหมายไทยว่าจะสามารถปรับใช้กับวาระเร่งด่วนนี้ได้เพียงใด

เช็คฉบับเป็นตั๋วเงินประเภทหนึ่งโดยปกติจะมีคู่สัญญา 3 ฝ่ายด้วยกัน กล่าวคือ ผู้สั่งจ่าย (drawer) ธนาคารผู้สั่งจ่าย (banker-paying bank) และผู้ทรงเช็ค (holder) หรือผู้รับเงินตามเช็ค ทั้งนี้ ผู้ทรงเช็คจะต้องยื่นเช็คต่อธนาคารผู้สั่งจ่ายที่ระบุในเช็ค หรืออาจยื่นเช็คต่อธนาคารที่ตนมีบัญชีอยู่ (collecting bank) เพื่อให้ธนาคารผู้เรียกเก็บทำหน้าที่เรียกเก็บเงินตามเช็คต่อธนาคารผู้สั่งจ่ายแทนก็ได้ อย่างไรก็ตาม ในการจ่ายเงินตามเช็คนอกจากต้องมีการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของเช็ค ลายมือชื่อในเช็ค และเงินในบัญชีของเช็คฉบับที่ขึ้นเงินว่ามีเพียงพอที่จะจ่ายหรือไม่ และหากมีการยื่นเช็คต่างธนาคารต่อธนาคารที่ตนมีบัญชีอยู่ ก็จะมีระบบหักบัญชีเช็ครองรับการขึ้นเงินตามเช็คฉบับดังกล่าว ทั้งนี้ โดยระบบการหักบัญชีเช็คของประเทศไทยนั้นเดิมมี 3 ระบบด้วยกัน ได้แก่

¹ นบ., นม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้อำนวยการฝ่ายศึกษาวิจัยประเด็นด้านจริยธรรม กฎหมาย และผลกระทบทางสังคมของเทคโนโลยีสารสนเทศ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ

² นบ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ช่วยนักวิจัยฝ่ายศึกษาวิจัยประเด็นด้านจริยธรรม กฎหมาย และผลกระทบทางสังคมของเทคโนโลยีสารสนเทศ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ

การรับฟังพยานหลักฐานและศาลอิเล็กทรอนิกส์

1.1 ระบบการเรียกเก็บเงินตามเช็คในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (Electronic Cheque Clearing System – ECS) อันเป็นศูนย์หักบัญชีอิเล็กทรอนิกส์ ที่เป็นระบบการเรียกเก็บเงินตามเช็คระหว่าง ธนาคารที่ส่งจ่าย ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลด้วยอิเล็กทรอนิกส์ โดยธนาคารผู้เรียกเก็บจะอ่านข้อมูลหมึกแม่เหล็ก (Magnetic Ink Character Recognition – MICR) บนตัวเช็คเรียกเก็บ และส่งข้อมูลดังกล่าวให้ศูนย์หักบัญชี อิเล็กทรอนิกส์ ภายในเวลา 15.30 น. เพื่อจัดทำเป็นข้อมูลเรียกเก็บส่งให้แก่ธนาคารผู้ส่งจ่ายชำระดุลการหักบัญชี ระหว่างธนาคาร ภายในเวลา 17.00 น. ส่วนตัวเช็คเรียกเก็บให้ธนาคารผู้เรียกเก็บนำส่งศูนย์หักบัญชีอิเล็กทรอนิกส์ ภายในเวลา 19.00 น. เพื่อคัดแยกเช็คด้วยเครื่อง Reader/Sorter และส่งให้แก่ธนาคารผู้จ่ายเพื่อใช้ในการตรวจสอบลายมือชื่อและความสมบูรณ์ของเช็คต่อไป

1.2 ระบบการเรียกเก็บเงินตามเช็คสำนักหักบัญชีจังหวัด เป็นระบบการเรียกเก็บเงินตามเช็คระหว่าง ธนาคาร ที่ส่งจ่ายภายในสำนักหักบัญชีจังหวัด โดยธปท.ได้พัฒนาระบบงานของสำนักหักบัญชีจังหวัดและธนาคารสมาชิก ด้วยการนำระบบคอมพิวเตอร์เข้าไปใช้แทนวิธี manual เพื่อลดระยะเวลาการเรียกเก็บเงินจากเดิมที่ใช้เวลา 3–7 วันทำการ ให้เหลือเพียงวันเดียว (One-day Clearing)

1.3 ระบบการเรียกเก็บเงินตามเช็คข้ามเขตสำนักหักบัญชี (Bill for Collection – B/C) อันเป็นการเรียกเก็บเงิน ตามเช็คที่ส่งจ่ายข้ามเขตสำนักหักบัญชี ซึ่งสามารถดำเนินการได้ 2 วิธี กล่าวคือวิธีแรก ธนาคารผู้เรียกเก็บ จะส่งเช็คให้สาขานาการของตนที่อยู่ในเขตสำนักหักบัญชีที่สาขานาการ ผู้จ่ายตั้งอยู่ เป็นผู้เรียกเก็บผ่าน ระบบการเรียกเก็บสำนักหักบัญชีจังหวัดตามข้อ 2 เมื่อทราบผลการเรียกเก็บ สาขานาการ ผู้เรียกเก็บจะแจ้งผล ให้สาขานาการผู้ส่งเรียกเก็บทราบวิธีที่สอง ธนาคารผู้เรียกเก็บส่งเช็คเข้าเรียกเก็บผ่านระบบงานของธปท. ที่ศูนย์หักบัญชีอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งได้พัฒนาเป็นระบบ B/C – 3D ที่ร่นระยะเวลาในการเรียกเก็บเงินตามเช็คจาก 6 วันทำการเหลือเพียง 3 วันทำการ โดยการนำเทคโนโลยี Web Application มาใช้ในการรับส่งข้อมูลระหว่างธนาคาร สมาชิกกับศูนย์หักบัญชีฯ สำหรับธนาคารสมาชิกได้พัฒนาระบบฐานข้อมูลภาพลายมือชื่อผู้ส่งจ่าย (Signature Image) เพื่อใช้ในการตรวจสอบลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายเช็คที่ส่วนกลาง

อย่างไรก็ตาม ระบบการหักบัญชีเช็คในภาพรวมข้างต้น ก็อาจยังไม่สอดคล้องกับความต้องการทางธุรกิจ เช่น อาจยังไม่สามารถเรียกเก็บเงินตามเช็คได้ภายในวันเดียวเหมือนกันทุกระบบอันเป็นผลดีเชิงเศรษฐกิจ ต่อการเคลื่อนไหว หรือเคลื่อนย้ายเม็ดเงินจากบัญชีเช็คได้เร็วขึ้น หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งระบบเช็คแบบที่ใช้อยู่ อาจก่อให้เกิดปัญหา เกี่ยวกับการบริหารดุลการหักบัญชีเช็คของ ธนาคารที่อาจจะไม่สามารถใช้เงินได้จนกว่า จะชำระดุลการหักบัญชีได้ในวัน ทำการถัดไป อันอาจทำให้มีเงิน float อยู่ในระบบค่อนข้างมากโดยไม่มีผู้ใดได้ประโยชน์ จึงเป็นการสูญเสียเปล่า ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แม้ธนาคารที่ได้ดุลจะสามารถใช้เงินนั้นได้ แต่ลูกค้าที่จะได้รับเงินตามเช็ค ก็ยังไม่สามารถ ใช้เงินได้อยู่ดี นอกจากนั้นก็อาจมีปัญหาว่าเทคโนโลยีที่ใช้ก็อาจยังมีข้อจำกัดที่ผูกติดอยู่กับเทคโนโลยี แบบปิด (Proprietary Technology) หรือในการเรียกเก็บเงินจากเช็คต่างธนาคารก็อาจมีปัญหาค่าใช้จ่าย หรือค่าธรรมเนียม ที่หากคิดต่อรายการแล้ว หากลูกค้ามีเช็คเป็นจำนวนมากลูกค้าก็อาจเดินทางเพื่อนำเช็คไปขึ้นเงินเอง เพื่อลดค่าใช้จ่ายอันเกิดจากค่าธรรมเนียม นิยมในขณะเดียวกันธนาคารก็อาจต้องเสียรายได้จากค่าธรรมเนียมเหล่านั้น

จึงอาจเป็นกิจกรรมที่ไม่พึงปรารถนาในระบบเศรษฐกิจ และในระบบการเรียกเก็บเงินตามเช็คในปัจจุบัน ที่ตัวเช็คมีการเคลื่อนย้ายมาก ก็อาจทำให้เกิดความเสี่ยงในการดำเนินงาน (Operational Risk) ที่ตัวเช็คอาจสูญหาย หรือตัวเช็คถึงจุดหมายล่าช้ากว่าที่กำหนดเอาไว้เพราะต้องมีการส่งมอบตัวเช็ค หลายขั้นตอน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม สำหรับการนำเสนอเกี่ยวกับหัวข้อการรับฟังพยานหลักฐานและศาลอิเล็กทรอนิกส์ : กรณีศึกษาของ Check Truncation วาระเร่งด่วนของสถาบันการเงินในการประชุมทางวิชาการระดับชาติ ว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 6 จะมุ่งเน้นประเด็นการรับฟังพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ของ Check Truncation เป็นสำคัญ

2. การพัฒนาระบบหักบัญชีเช็ค

หนึ่งในหลายๆ ประเทศได้มีการพัฒนาระบบหักบัญชีเช็คไปสู่ระบบการเรียกเงินตามเช็ค ด้วยการตรวจสอบ ไฟล์ภาพหรือดิจิทัลอิมเมจของเช็คหรือที่อาจเรียกกันว่า Check Truncation เช่น

2.1 ระบบหักบัญชีเช็คในประเทศสิงคโปร์³

ระบบการหักบัญชีเช็คดอลลาร์ของสิงคโปร์ (Singapore Dollar Cheque Clearing System, SGDCCS) เป็นหนึ่งในสามระบบที่ Singapore Clearing House Association (SCHA) กำหนดขึ้น โดยมอบให้ Banking Computer Services Pte Ltd (BCS) เป็นผู้ดำเนินงานในปัจจุบัน SGDCCS ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 1982 ได้นำเทคโนโลยี MICR มาใช้ในระบบการเรียกเก็บเงินตามเช็ค 10 ปี ต่อมาในปี 1992 ได้ติดตั้งระบบ ECS เพื่ออำนวยความสะดวกในการส่งข้อมูล MICR จากธนาคารมายัง Automatic Clearing House (ACH) เพื่อประมวลผล ในปี 1997 BCS ได้นำระบบหักบัญชีด้วยภาพ (image clearing system) มาใช้ โดยส่งเช็ค in-clearing เป็นภาพบันทึกบน CD-ROM ให้ธนาคารผู้จ่ายตรวจสอบความสมบูรณ์ของเช็ค ยังผลให้ลูกค้าธนาคารสามารถใช้เงินได้ภายใน 1 วันทำการ (D+1) โดยมีขั้นตอนดังนี้

- (1) ลูกค้านำฝากเช็คที่ธนาคารผู้เรียกเก็บ ซึ่งจะทำการฝากเข้าบัญชีของลูกค้า โดยมีเงื่อนไข "Hold"
- (2) ธนาคารผู้นำฝากส่งข้อมูล MICR ของตัวเช็ค ไปยัง ACH ซึ่งเรียกว่า ข้อมูล ECS และส่งมอบตัวเช็คให้แก่ ACH ภายหลังในวันทำการเดียวกัน
- (3) ในวันทำการระหว่างอาทิตย์ (weekday) ACH จะออกคุดหักบัญชีสุทธิ 2 ครั้งต่อวัน แต่ในวันเสาร์ จะออกคุดหักบัญชีสุทธิครั้งเดียวในวันทำการระหว่างอาทิตย์ ACH จะปัดรับข้อมูล ECS เพื่อทำ midday clearing ณ เวลา 14.30 น. ออกคุดหักบัญชีสุทธิแจ้งให้ธนาคารสมาชิกทราบภายในเวลา 15.05 น. และชำระคุด ณ เวลา 15.45 น. ส่วน end-of-day Clearing ACH จะปัดรับข้อมูล ECS ณ เวลา 16.45 น. ออกคุดหักบัญชีสุทธิภายในเวลา 17.45 น. และชำระคุด ณ เวลา 18.15 น. สำหรับวันเสาร์นั้น ACH จะปัดรับข้อมูล ECS ณ เวลา 13.15 น. ออกคุดหักบัญชีสุทธิภายในเวลา 14.05 น. และชำระคุด ณ เวลา 14.30 น.

³ Payment System in Singapore, prepared by the Monetary Authority of Singapore, November 2001

(4) ภายหลังที่ ACH ได้รับเช็ค out-clearing จากธนาคารผู้เรียกเก็บแล้ว ก็จะ sort แยกเช็ค เป็นเช็ค in-clearing ส่งมอบให้ธนาคารผู้จ่ายภายในคืนวันทำการเดียวกัน

(5) ธนาคารผู้จ่ายต้องส่งผลการเรียกเก็บ โดยส่งเช็คคืนมายัง ACH เพื่อส่งคืนให้ธนาคารผู้รับฝากภายในเวลา 12.00 น. ของวันทำการถัดไป แล้ว ACH ออกคูลหักบัญชีเช็คคืน แจ้งให้ธนาคารสมาชิกทราบแล้วชำระดุลบัญชีเช็คคืน

(6) ลูกค้ำธนาคารสามารถใช้เงินได้ภายหลังเวลา 14.00 น. ของวันทำการถัดไป

ทั้งนี้ สิงคโปร์ได้เริ่มใช้งาน ระบบ Cheque Truncation System (CTS) ตั้งแต่วันที่ 12 กรกฎาคม 2003 ซึ่งธนาคารผู้เรียกเก็บจะเป็นผู้เก็บรักษาตัวเช็ค โดยส่งภาพเช็คและข้อมูลเช็คผ่านเครือข่ายไปยัง ACH สำหรับตัวเช็คนั้น ธนาคารผู้เรียกเก็บจะรวบรวมส่งไปยัง Common Warehouse ต่อไป ภายหลังเวลาที่กำหนดให้ธนาคารผู้เรียกเก็บต้องเก็บรักษาตัวเช็ค สำหรับเช็ค in-clearing นั้น ACH จะส่งเป็นภาพเช็คและข้อมูลเช็คผ่านเครือข่ายให้ธนาคารผู้จ่ายใช้ในการสั่งจ่าย โดยผ่านเครือข่ายเช่นกัน ส่วนเช็คคืนนั้น ธนาคารผู้จ่ายต้องจัดทำภาพเช็คคืนและข้อมูลเช็คคืนผ่านเครือข่ายมายัง ACH จากภาพเช็ค in-clearing ที่ได้รับเพื่อจัดทำภาพเช็คคืนและข้อมูลเช็คคืน in-clearing ส่งผ่านเครือข่ายให้แก่ธนาคารผู้รับฝากต่อไป ธนาคารผู้รับฝากจะส่งเอกสารภาพเช็คคืนที่เรียกว่า IRD (Image Return Document) ซึ่งธนาคารเซ็นรับรอง ให้แก่ลูกค้าแทนตัวเช็คคืน เพื่อใช้ในการนำฝากเข้าเรียกเก็บใหม่

ในระบบ CTS นั้น ตัวเช็คมีลายน้ำ CTS ปรากฏอยู่ และลูกค้าธนาคารได้รับคำแนะนำให้ใช้ปากกาสีเข้ม เช่น สีดำ สีน้ำเงิน เป็นต้น ตลอดจนสีของตรา "Account Payee Only" ก็ควรเป็นสีเข้ม หรือความชัดเจนของภาพระบบ CTS ได้กำหนดให้ลูกค้าธนาคารต้องใช้เช็ค CTS แทนเช็คแบบเดิม ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2002 ทำให้ลูกค้าต้องขอเปลี่ยนเช็คแบบเดิมกับผู้สั่งจ่ายเช็ค การรับส่งข้อมูลระหว่างธนาคารผู้เรียกเก็บ ACH และธนาคารผู้จ่าย เป็นการสื่อสารลับที่มั่นคง (secured communication) โดยภาพเช็คและข้อมูลเช็คจะมีการเข้ารหัส โดยใช้การเข้ารหัสแบบกุญแจอสมมาตร (Asymmetrical Key) โดยใช้แนวกุญแจสาธารณะ (Public Key) และกุญแจส่วนตัว (Private Key) อันเป็นกลไกที่อิงกับพื้นฐานของเทคโนโลยีระบบรหัสลับ (Cryptography) ที่มีคุณสมบัติทั้งสามารถนำไปเข้ารหัสลับรักษาความลับของเนื้อความในเช็ค นอกจากนั้นยังสามารถตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเช็ค ตลอดจนสามารถประยุกต์ใช้ในการตรวจสอบลายมือชื่อ อิเล็กทรอนิกส์หรือลายมือชื่อดิจิทัลที่ลงในเช็คได้ด้วย

2.2 ระบบหักบัญชีเช็คในฮ่องกง

Hongkong Monetary Authority (HKMA) และ Hongkong Association of Banks (HKAB) ร่วมมือกันพัฒนาระบบ Cheque Imaging and Truncation System (CITS) ซึ่งได้เปิดบริการในวันที่ 21 มิถุนายน 2003 ระบบ CITS มีความคล้ายคลึงบางส่วนกับระบบ RPS ในประเทศเยอรมันนี กล่าวคือ เช็คมูลค่าต่ำสามารถแลกเปลี่ยนและหักบัญชีได้ โดยใช้ภาพเช็คและข้อมูลเช็คอิเล็กทรอนิกส์ แต่เช็คมูลค่าสูงและเช็คนำส่งสั

ไม่ว่าจะมีมูลค่าเท่าไร ยังต้องส่งมอบตัวเช็คพร้อมกับภาพเช็คให้แก่ธนาคารผู้จ่ายธนาคารสมาชิกจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่ม A เป็นธนาคารสมาชิกที่สามารถจัดทำภาพเช็คส่งผ่านเครือข่ายให้กับ Hongkong Interbank Clearing Limited (HKICL) ซึ่งเป็นผู้ดำเนินงานในศูนย์หักบัญชีกลุ่ม B เป็นสมาชิกที่ส่งมอบตัวเช็ค out-clearing พร้อมสื่อข้อมูลเช็ค เพื่อให้ HKICL จัดทำภาพเช็คให้ ศูนย์หักบัญชีจะส่งเช็ค in-clearing เป็นภาพเช็คและข้อมูลเช็คให้แก่ธนาคารสมาชิกทั้งกลุ่ม A และ B เพื่อทำการส่งจ่าย ส่วนข้อมูลค่าสูง และเช็คที่นำส่งสั้ยนั้น ศูนย์หักบัญชีจะนำมา sort เพื่อจำแนกเป็นเช็ค in-clearing ส่งมอบพร้อมสื่อข้อมูล ให้แก่ธนาคารผู้จ่าย เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาส่งจ่ายด้วย สำหรับการดำเนินงานรอบเช็คคืนนั้น ให้ธนาคารผู้จ่าย นำส่งข้อมูลเช็คคืนผ่านเครือข่ายให้แก่ศูนย์หักบัญชีเพื่อจัดทำเป็นข้อมูลเช็คคืน in-clearing ส่งผ่านเครือข่าย ให้แก่ธนาคารผู้เรียกเก็บ โดยในส่วนของเช็คคืนที่มีมูลค่าสูงหรือเช็คที่นำส่งสั้ยนั้น ธนาคารผู้จ่ายต้องส่งมอบตัวเช็คคืนเพื่อมาแลกเปลี่ยนระหว่างกันที่ศูนย์หักบัญชีด้วย สำหรับธนาคารสมาชิกในกลุ่ม B นั้น ศูนย์หักบัญชีต้องค้นหาตัวเช็คที่มีมูลค่าต่ำที่เก็บไว้ที่ศูนย์หักบัญชีในรอบเรียกเก็บ นำส่งเป็นเช็คคืนให้แก่ธนาคารผู้เรียกเก็บเพื่อคืนลูกค้าต่อไป

2.3 การดำเนินงานเกี่ยวกับ Check Truncation ในประเทศสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาได้แบ่งการดำเนินงานเกี่ยวกับ Check Truncation ออกเป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 การตัดการเดินทางของตัวเช็คคืนที่ธนาคารผู้เรียกเก็บ กล่าวคือ ให้ธนาคารผู้จ่ายส่ง data และ image เช็คคืน ให้แก่ธนาคารผู้เรียกเก็บ เพื่อดำเนินการ reverse รายการและปลด hold เคลียริง โดยตัวเช็คคืนให้ส่งตามมาในภายหลัง ทั้งนี้ กำหนดให้ธนาคารผู้เรียกเก็บไม่ต้องส่งตัวเช็คคืนให้แก่ลูกค้า แต่ให้ส่งเอกสารภาพตัวเช็คคืนที่เรียกว่า IRD (The Image Replacement Document) ซึ่งได้รับการรับรองโดยธนาคารแล้วให้แก่ลูกค้าแทน ซึ่งลูกค้าสามารถใช้ IRD เพื่อการนำฝากเข้าเรียกเก็บใหม่ได้ อย่างไรก็ตาม หากลูกค้าต้องการตัวเช็คคืนฉบับจริง ก็สามารถแสดงความจำนงต่อธนาคารผู้เรียกเก็บได้

ระยะที่ 2 การตัดการเดินทางของตัวเช็คคืนที่ธนาคารผู้จ่าย กล่าวคือ ให้ธนาคารผู้จ่ายส่งเฉพาะ data และ image เช็คคืน ให้แก่ธนาคารผู้เรียกเก็บโดยไม่ต้องส่งตัวเช็คคืนตามมาในภายหลัง โดยหากลูกค้ารายใดต้องการตัวเช็คคืนฉบับจริง ให้แจ้งความจำนงผ่านธนาคารผู้เรียกเก็บ เพื่อธนาคารผู้จ่ายจะได้นำส่ง ให้ผ่านธนาคารผู้เรียกเก็บต่อไป

ระยะที่ 3 การตัดการเดินทางของตัวเช็คเรียกเก็บที่ธนาคารผู้เรียกเก็บ กล่าวคือ

(1) รอบเรียกเก็บ ให้ธนาคารผู้เรียกเก็บส่งเฉพาะ data และ image ให้แก่ธนาคารผู้จ่ายโดยไม่ต้องส่งตัวเช็คเรียกเก็บไป แต่ให้เก็บไว้ที่ธนาคารผู้เรียกเก็บ

(2) รอบเช็คคืน ให้ธนาคารผู้จ่ายแจ้งผลเช็คคืนด้วย data หรือ data และ image ให้แก่ธนาคารผู้เรียกเก็บ โดยธนาคารผู้เรียกเก็บสามารถใช้ IRD หรือตัวเช็คคืนฉบับจริงส่งให้แก่ลูกค้าเพื่อเป็นหลักฐานการคืนเช็คได้

2.4 การพัฒนาระบบ Check Truncation ของไทย

ในการพัฒนาระบบ Check Truncation ของไทย หรือการพัฒนาระบบ Imaged Cheque Clearing and Archive System (ICAS) นั้น เป็นระบบที่ธนาคารแห่งประเทศไทยจะเป็นผู้ดำเนินการพัฒนา และบริหารจัดการระบบจนสามารถ ผลักดันให้ขยายผลไปทั่วประเทศ แล้วจึงโอนย้ายระบบงานให้เอกชนไปดำเนินการในภายหลัง โดยในระบบดังกล่าวจะมีระบบการเรียกเก็บเงินตามเช็คทั่วประเทศโดยมีศูนย์หักบัญชีฯ เดียว

ที่เป็น One Day Clearing นับจากวันแลกเปลี่ยนเช็คที่ศูนย์หักบัญชีฯ โดยในการให้บริการระบบ Imaged Cheque Clearing System (ICS) นั้น จะมีการใช้ภาพเช็คในกระบวนการเรียกเก็บ และไม่ต้องส่งตัวเช็คมาที่ศูนย์หักบัญชีฯ และมีการให้บริการระบบ Cheque Image Archive System (IAS)

อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนาระบบ ICAS นั้น จะต้องมีการรับรองมาตรฐานเช็ค (Image Image Cheque Standard) มาตรฐานตัวอักษร มาตรฐานกระดาษที่ใช้พิมพ์เช็ค การรักษาความปลอดภัยสำหรับเช็คมาตรฐาน การออกแบบเช็คเพื่อรองรับการหักบัญชีเช็คด้วยภาพเช็ค หรือการดำเนินการใดๆ ที่อาจจำเป็นและเกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการหักบัญชีเช็ค เช่น

- มีการปรับปรุงตำแหน่งวันที่สั่งจ่าย เช่น กำหนดให้มีลักษณะเป็นพื้นที่สีเหลี่ยมผืนผ้าและแบ่งออกเป็น 8 ช่อง เพื่อกดรอกข้อมูลตามรูปแบบที่กำหนด ได้แก่ ววดตปปป หรือ DDMMYYYY
- กำหนดขนาดของตัวอักษรที่ใช้ในการพิมพ์เช็ค
- สำหรับกระดาษที่ใช้ในการพิมพ์เช็คต้องเป็นกระดาษ CBS1 อาจต้องกำหนดให้เป็นประเภท Laser Grade อันเป็นกระดาษที่มีการเคลือบผิวด้วยกรรมวิธีพิเศษเพื่อให้เกิดการยึดเกาะผงหมึกเลเซอร์ได้ดีสามารถป้องกันการขูดลอกหรือแก้ไขข้อมูลที่พิมพ์จากเครื่องพิมพ์เลเซอร์ โดยทิ้งรอยรอยให้เห็นได้อย่างชัดเจน
- อาจจำเป็นต้องกำหนดให้ทุกธนาคารต้องมีลายน้ำกลาง (Common Watermark) ตามรูปแบบที่ ธปท. กำหนด
- กำหนดให้ข้อมูลที่สำคัญบนตัวเช็ค เช่น จำนวนเงิน วันที่สั่งจ่าย ลายมือชื่อผู้สั่งจ่าย มีค่า PCS (Print Contrast Signal) และค่า Reflectance ตามที่ ธปท. กำหนด
- เพิ่มเติมคำแนะนำในการใช้เช็คเกี่ยวกับการกรอกวันที่สั่งจ่าย
- ตัวอย่างมาตรฐานภาพเช็ค

ประเภทภาพ	ด้านหน้า/หลัง	ความละเอียด	File Format	จำนวนภาพ	ขนาดไฟล์ (KB)
1.Grayscale*	เฉพาะด้านหน้า	100 dpi	JPEG	1	46.24
2.Black & White	ด้านหน้า & ด้านหลัง	200 dpi	TIFF	2	17.84
			จำนวนภาพ	3	64.08

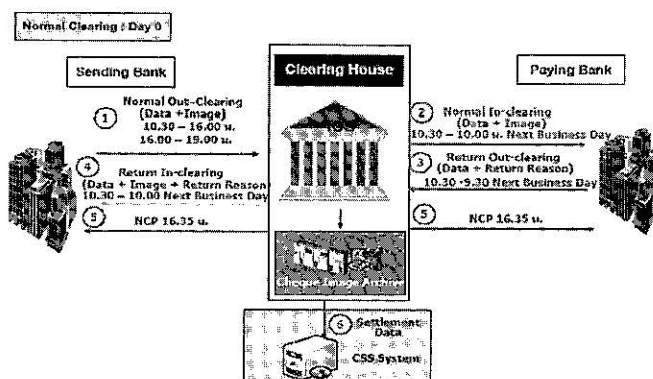
หมายเหตุ * มีระดับสีเท่ากับ 256 ระดับ (8 bits) และมีระดับการบีบอัด (Q-factor) เท่ากับ 80

นอกจากนั้น ไฟล์ภาพรวมทั้งหมดมีขนาดไม่ใหญ่มากนัก โดยมี Grayscale ด้านหน้า ใช้ในการตรวจสอบการแก้ไขและปลอมแปลงเช็ค ส่วน Black & White ด้านหน้าและหลัง เพื่อใช้ตรวจสอบลายมือชื่อและสลักหลัง

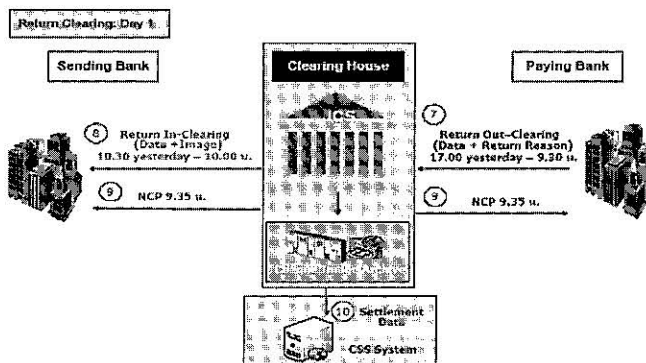
ทั้งนี้ ในการให้บริการระบบที่จะพัฒนานั้น ธนาคารสมาชิกสามารถทยอยรับข้อมูล In-clearing ได้ตลอดทั้งวัน และธนาคารสมาชิกสามารถส่งข้อมูล Return Out-clearing ได้ทั้งใน Day 0 และ Day 1 โดยระบบไม่ให้ Cancel รายการที่ธนาคารสมาชิกส่งเข้าระบบ และในกรณีที่ธนาคารผู้ส่งเรียกเก็บตรวจสอบความผิดพลาดของข้อมูล Normal Out-clearing และต้องการยกเลิกรายการ จะต้องติดต่อธนาคารผู้จ่ายเพื่อให้ส่งเป็นข้อมูลเช็คคืนเข้ามาในระบบ ทั้งนี้ ระบบจะ Validate และ ตรวจสอบ Duplication ในระดับ file/batch/item เมื่อตรวจสอบความผิดพลาดแล้ว จะ Reject เป็นราย item และธนาคารสมาชิกสามารถเรียกดูสถานะของข้อมูลที่ส่งเข้าระบบทั้งในระดับ file/batch/item และสถานะของ Net Clearing Position ได้ตลอดทั้งวัน

ตัวอย่าง รูปแบบของระบบที่มีความเป็นไปได้ว่าจะพัฒนาขึ้นมารองรับระบบ ICAS

Tentative Business Model: Flow การปฏิบัติงานระบบ ICS

Tentative Business Model: Flow การปฏิบัติงานระบบ ICS

3. Check Truncation หรือ CIAS กับ การรับฟังพยานหลักฐาน

3.1 Check Truncation กับ การรับฟังพยานหลักฐานของสิงคโปร์

การใช้เช็คในสิงคโปร์มีปริมาณมากในแต่ละปี ทำให้อธนาคารมีค่าใช้จ่ายในการหักบัญชีเช็คจำนวนมาก ดังกล่าวในจำนวนที่ค่อนข้างสูงมาก เนื่องจากเมื่อมีการนำเช็คมาขึ้นเงินต่อธนาคารผู้เรียกเก็บแล้วธนาคารจะต้องนำเช็คดังกล่าวส่งไปยังสำนักหักบัญชีซึ่งจะทำหน้าที่จัดเรียงเช็คทั้งหมดตามธ ธนาคารผู้ส่งจ่าย ซึ่งจะเป็นธนาคารที่ทำหน้าที่ตรวจสอบว่าจะสามารถจ่ายเงินตามเช็คได้หรือไม่ หากปรากฏว่าไม่สามารถจ่ายเงิน ตามเช็คได้ เช็คจะถูกส่งคืนไปยังธนาคารผู้เรียกเก็บผ่านระบบอย่างเดียวกัน

เมื่อเป็นดังนี้ธุรกิจธนาคารได้พยายามนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้กับการหักบัญชีเช็ค ไม่ว่าจะเป็นการใช้ MICR เพื่อช่วยให้ดำเนินการได้รวดเร็วยิ่งขึ้น แต่การยื่นเช็คในรูปเอกสารต่อธนาคารผู้ส่งจ่าย ยังต้องกระทำ เนื่องจากเป็นข้อกำหนดตามกฎหมาย เพื่อลดอุปสรรคดังกล่าว Monetary Authority of Singapore (MAS) จึงได้เสนอระบบการหักบัญชีเช็คโดยใช้ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ โดยให้ธนาคารสามารถส่งเช็คในรูปของข้อมูลภาพ (document image) ซึ่งจะสามารถส่งผ่านระบบการหักบัญชีเช็คในทุกกระบวนการ และระบบดังกล่าว จะมีการรักษาความปลอดภัยด้วยวิธีการเข้ารหัสข้อมูล โดยมีฐานข้อมูลกลางสำหรับการจัดเก็บข้อมูลดังกล่าว สำหรับการใช้งานของธนาคารผู้จ่ายในการตรวจสอบเช็ค และเพื่อรองรับการหักบัญชีผ่านระบบดังกล่าว MAS ได้แก้ไขกฎหมาย the Bills of Exchange Act เพื่อรองรับการเรียกเก็บเงินตามเช็ค เช็คเงินสด และตราพหุ (bank draft)

ในด้านของระบบกฎหมายของประเทศสิงคโปร์มีพื้นฐานกฎหมายมาจากระบบของประเทศอังกฤษเป็นส่วนใหญ่ ถึงแม้ว่าจะมีการประกาศแยกระบบกฎหมายของประเทศออกจากระบบของประเทศอังกฤษไปเมื่อปี ค.ศ. 1994 ก็ตาม ดังนั้น การแก้ไข the Bills of Exchange Act โดยกฎหมาย the Bills of Exchange (Amendment) Act 2002 โดยหลักการจึงไม่แตกต่างจากการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายของประเทศอังกฤษและฮ่องกง ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

(1) Section 87A รองรับให้ธนาคารผู้เรียกเก็บสามารถส่งเช็คผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ไปยังธนาคารผู้ส่งจ่ายแทนการยื่นเช็คในรูปเอกสารได้ โดยยังคงให้สิทธิธนาคารผู้ส่งจ่ายร้องขอให้มีการยื่นเช็ค ในรูปเอกสารได้ไม่ว่าในเวลาใดก่อนการจ่ายเงินตามเช็คนั้น ซึ่งไม่ได้อ้างอิงเวลาทำการในลักษณะเดียวกับ การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายของประเทศอังกฤษและฮ่องกง อย่างไรก็ตาม มีบทบัญญัติกำหนดให้ ผลของการร้องขอ ให้มีการยื่นเช็คในรูปเอกสาร จะทำให้การส่งเช็คผ่านระบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์สิ้นสุดไป และมีบทบัญญัติรองรับว่าการร้องขอให้มีการยื่นเช็ค ในรูปเอกสารไม่ถือเป็นการปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คเช่นเดียวกับการแก้ไขเพิ่มเติม กฎหมายของประเทศอังกฤษและฮ่องกง

บทบัญญัติที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมใหม่นี้ ยังได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า Section 52 (4) ที่มีข้อกำหนดเรื่อง physical presentment ไม่นำมาใช้บังคับกับการส่งเช็คผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ แต่ทั้งนี้หน้าที่ของธนาคาร

ผู้เรียกเก็บและธนาคารผู้ส่งจ่ายในกรณีที่ส่งเช็คผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ รอนิกส์จะไม่แตกต่างจากกรณีที่มีการยื่นเช็คเพื่อเรียกเก็บเงินในรูปของเอกสารเพื่อให้เกิดความชัดเจน ได้มีข้อกำหนดรองรับให้การจ่ายเงิน ตามเช็คที่ส่งผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ไม่ถือเป็นการกระทำนอกเหนือธุรกิจปกติของธนาคาร ไม่เป็นการกระทำโดยประมาท หรือไม่สุจริต เพียงเพราะว่าเป็นการจ่ายเงินตามข้อมูลเช็คที่ได้รับผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์นั้น สำหรับเช็คที่ส่งผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ จะต้องแสดงทั้งด้านหน้าและด้านหลังของเช็คและต้องมีรายการตามที่ MAS ประกาศกำหนดโดยอาศัยอำนาจตาม Section 87C ซึ่งในปัจจุบันได้ประกาศใช้ the Bills of Exchange (Cheques Truncation) Regulations 2002 กำหนดรายละเอียดดังกล่าว

(2) Section 87B รองรับให้ธนาคารผู้เรียกเก็บมีทางเลือกในการคืนเช็คที่ถูกธนาคารผู้ส่งจ่ายปฏิเสธการจ่ายเงิน คืนให้แก่ผู้ทรงเช็คโดยการพิมพ์เอกสารจากข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (ข้อมูลภาพ) ของเช็คได้ ซึ่งเรียกว่า Image Return Document (IRD) แทนการคืนเช็คต้นฉบับให้แก่ผู้ทรงเช็คได้ แต่บทบัญญัติมาตรานี้ไม่ได้ตัดสิทธิผู้ทรงเช็คในการเรียกให้ธนาคารผู้เรียกเก็บส่งคืนเช็คต้นฉบับให้แก่ตน

สถานะของ IRD ถือว่าเป็นเช็คที่ได้มีการยื่นต่อธนาคารเพื่อเรียกเก็บเงินผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ และในกรณีที่เหตุแห่งการปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คหมดสิ้นไป ผู้ทรงเช็คสามารถใช้ IRD มายื่นต่อธนาคารผู้เรียกเก็บ (ซึ่งเป็นธนาคารที่ออก IRD) แทนเช็คต้นฉบับในการขึ้นเงินได้ แต่ทั้งนี้ การยื่น IRD เพื่อเรียกเก็บเงิน จะกระทำได้อีกเมื่อธนาคารผู้เรียกเก็บได้รับรองให้ใช้ IRD มายื่นเพื่อการดังกล่าวได้และการยื่น IRD เพื่อเรียกเก็บเงินนั้น การกระทำภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ เช่นเดียวกับเช็คที่ส่งผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ IRD จะต้องมัลักษณะตามที่ MAS ประกาศกำหนดโดยอาศัยอำนาจตาม Section 87C ซึ่งในปัจจุบันได้ประกาศใช้ the Bills of Exchange (Cheques Truncation) Regulations 2002 กำหนดรายละเอียดดังกล่าว

ส่วนกฎหมายพยานหลักฐานของสิงคโปร์ คือ the Evidence Act มีบทบัญญัติในมาตรา 35 รองรับการรับฟัง computer output เป็นพยานหลักฐานจึงไม่มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายดังกล่าวเพื่อรองรับการแก้ไข the Bills of Exchange Act ที่ได้กล่าวข้างต้น ทั้งนี้ บทบัญญัติมาตราดังกล่าวกำหนดว่าหากเอกสารที่เป็น computer output ได้จัดทำขึ้นตามขั้นตอนที่ได้รับการเห็นชอบ ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวหมายถึงการลงนามรับรองจาก ผู้มีอำนาจจัดการหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายตามหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีกำหนด⁴

⁴ Section 35 of the Evidence Act provides that “where computer output is tendered in evidence for any purpose whatsoever, such output shall be admissible if it is relevant or otherwise admissible according to... any other written law, and it is... produced in an approved process...”. Section 35(5) of the Evidence Act defines “approved process” as a process that has been approved by an appointed certifying authority in accordance with regulations made by the Minister.

A certificate signed by a person holding a responsible position in relation to the operation or management of a certifying authority referring to the approved process relevant to the court proceedings will be sufficient evidence that the process is an approved process for the purposes of Section 35 of the Evidence Act.

3.2 Check Truncation กับ การรับฟังพยานหลักฐานของฮ่องกง

กฎหมายของฮ่องกงได้รับเอา the Bills of Exchange Act 1882 ของประเทศอังกฤษมาเป็นแบบอย่าง แต่สำหรับการแก้ไขเพิ่มเติมให้นับระบบการเรียกเก็บเงินตามเช็คผ่านข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เพิ่งจะประกาศใช้บังคับในปี 2003 นี้ สำหรับหลักการและเหตุผลที่ได้มีการแถลงต่อสภานิติบัญญัติประกอบการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย แสดงไว้ว่ากฎหมายที่เสนอแก้ไขเพิ่มเติมนี้ไม่เพียงแต่จะมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการหักบัญชีเช็คในประเทศเท่านั้น แต่ยังมีวัตถุประสงค์ในการสร้างระบบที่มีความพร้อมสำหรับการทำธุรกรรมข้ามชาติ และเพื่อรองรับการนำระบบที่เสนอมานี้ Financial Services and Treasury ได้เสนอ the Bills of Exchange (Amendment) Bill 2003 (ประกาศใช้เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2003) แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย the Bills of Exchange Ordinances

เนื่องจากกรอบของกฎหมายฮ่องกงไม่แตกต่างจากกฎหมายอังกฤษ ก่อนการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายฉบับนี้ การเรียกเก็บเงินตามเช็คจะต้องมีการยื่นเช็คในรูปเอกสาร โดยธนาคารผู้เรียกเก็บจะส่งเช็คผ่านระบบของสำนักงานหักบัญชีกลาง (Hong Kong Interbank Clearing Limited (HKICL)) แต่ตามระบบตามกฎหมายที่แก้ไขเพิ่มเติมใหม่นี้ ธนาคารผู้เรียกเก็บสามารถเก็บเช็คของผู้ส่งจ่ายไว้ภายหลังจากได้กราดภาพและจัดเก็บเป็นข้อมูลภาพ และส่งข้อมูลนั้นไปยัง HKICL หรืออาจส่งเช็คในรูปเอกสารไปยัง HKICL เพื่อให้ HKICL กราดภาพเช็คและจัดเก็บเป็นข้อมูลภาพก็ได้ ทั้งนี้ ระบบการเรียกเก็บเงินตามเช็คทางอิเล็กทรอนิกส์ (check imaging and truncation system: CITS) ได้เริ่มดำเนินการในสำนักหักบัญชีกลางตั้งแต่วันที่ 21 มิถุนายน ค.ศ. 2003

ในระยะแรก ธนาคารจะเรียกเก็บเงินตามเช็คโดยใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์เฉพาะเช็คที่มีจำนวนเงินไม่เกิน 20,000 เหรียญฮ่องกงเท่านั้น และการปรับจำนวนเงินตามเช็คอาจมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมต่อไป โดยการพิจารณาของสมาคมธนาคารฮ่องกง (Hong Kong Association of Banks: HKAB)

ธนาคารต้องจัดเก็บเช็คที่มีการเรียกเก็บเงินผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ไว้อย่างน้อยเป็นระยะเวลา 6 เดือน ซึ่งกำหนดขึ้นตามความเห็นที่ได้รับจากการรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย HKAB the Commissioner of Police the Commissioner of ICAC the Securities and Futures Commission และ the Director of Public Prosecutions โดยระยะเวลาดังกล่าวยาวนานกว่าการจัดเก็บเช็คที่มีมูลค่าต่ำตามกฎหมายเดิม แต่เพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์จึงไม่ได้มีการกำหนดระยะเวลาการจัดเก็บเช็คไว้ในกฎหมาย นอกจากนี้ ในเรื่องของนโยบายและวิธีปฏิบัติที่รัดกุมเพื่อการรักษาความปลอดภัยของระบบกราดภาพของเช็คนั้น ให้เป็นพัฒนาการที่เกิดจากภาคธุรกิจเอง

สำหรับรายละเอียดของ Bills of Exchange (Amendment) Bill 2003 ซึ่งเป็นกฎหมายที่รองรับ check truncation นั้น มีสาระสำคัญและการใช้ถ้อยคำที่ไม่แตกต่างจาก Deregulation (Bills of Exchange) Order 1996 ของประเทศอังกฤษ ซึ่งโดยหลักการกำหนดบทบัญญัติที่ยอมให้ธนาคารยื่นเช็คที่จะเรียกเก็บเงิน ผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์

แทนเอกสารได้ โดยไม่มีการกำหนดรายละเอียดในทางปฏิบัติ ด้านเทคนิค การจัดการระบบ ตลอดจนการรักษาความปลอดภัย เพื่อให้ธนาคารสามารถกำหนดได้เองตามความเหมาะสม เช่นจำนวนเงินสูงสุด ตามเช็คที่จะเข้าระบบได้ และระยะเวลาการจัดเก็บเช็คในรูปเอกสารจะเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของ HKICL

สำหรับรายละเอียดของการแก้ไขเพิ่มเติมมีความแตกต่างจาก Deregulation (Bills of Exchange) Order 1996 เล็กน้อย เช่น กรณีที่ธนาคารผู้ส่งจ่ายจะร้องขอให้ธนาคารผู้เรียกเก็บส่งเช็คในรูปเอกสารมาให้อำนาจกระทำการเพียงวันของวันทำการถัดจากวันที่มีการส่งเช็คฉบับนั้นผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งต่างจากกฎหมายของประเทศอังกฤษที่ยอมให้มีการร้องขอได้จนถึงสิ้นเวลาทำการ นอกจากนี้ บทบัญญัติในเรื่องของการรับฟังเฉพาะต้นฉบับของเช็คที่ไม่มีการสลักหลังเป็นพยานหลักฐานก็ได้กำหนดไว้ในกฎหมายฉบับเดียวกัน มิได้แยกเป็นกฎหมายอีกฉบับหนึ่งอย่างกฎหมายของประเทศอังกฤษ

3.3 Check Truncation กับ การรับฟังพยานหลักฐานของสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายตัวเงินของประเทศอังกฤษ โดยได้ตรากฎหมาย the Negotiable Instruments Law ขึ้นประกาศใช้ในปี ค.ศ. 1896 ซึ่งต่อมาได้ถูกยกเลิก และมีการตรา Article 3 และ Article 4 ของ the Uniform Commercial Code (UCC) ขึ้นบังคับใช้แทน ในช่วงกลางทศวรรษ 1970 มีการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อร่างกฎหมาย the Uniform New Payments Code ซึ่งรองรับการชำระเงินทั้งในรูปเอกสารและอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อยกเว้นหลักทั่วไปตาม Article⁵ ซึ่งเป็นข้อกำหนดในส่วน presentment และ Article⁶ ซึ่งเป็นข้อกำหนดเรื่อง electronic presentment ของ UCC แต่ร่างกฎหมายดังกล่าวไม่ได้มีการประกาศใช้ โดยกฎหมายที่ผ่านการพิจารณาของสภาองเกรสมีขอบเขตการใช้บังคับจำกัดอยู่เฉพาะการโอนเงินผ่านระบบ อิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น คือ the Electronic Funds Transfer Act 1978 และต่อมาได้มีการเพิ่มเติม Article 4A ใน UCC เพื่อรองรับการโอนเงินผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้ กฎหมายดังกล่าวไม่ได้แก้ไขเพิ่มเติมหลักกฎหมาย ที่ใช้บังคับกับตัวเงินแต่อย่างใด

ภายหลังจากการเพิ่ม Article 4A ใน the UCC สภาองเกรสยังผ่านกฎหมายอีก 2 ฉบับที่รองรับการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ คือ the Uniform Electronic Transactions Act 1999 และ the Electronic Signature Act เพื่อรองรับสถานะและวิธีการใช้ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ แต่กฎหมายดังกล่าวก็ยังไม่รองรับการเรียกเก็บเงินตามเช็คผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ โดย the Uniform Transactions Act รองรับการจัดเก็บเช็คที่ผ่านการขึ้นเงินแล้วในรูปข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (check retention) เท่านั้น อย่างไรก็ตาม การเกิดเหตุวินาศกรรมเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2001 เป็นแรงผลักดันที่ทำให้ the Federal Reserve (FED) เสนอร่างกฎหมาย the Check Truncation Act (CTA) ในปี ค.ศ. 2001 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้ระบบการเรียกเก็บเงินตามเช็ค ในสหรัฐอเมริกา ในแต่ละปีมีการใช้เช็คจำนวนมากซึ่งมีประสิทธิภาพมากขึ้น

⁵ 3-501. PRESENTMENT

⁶ 4-110. ELECTRONIC PRESENTMENT.

ในปัจจุบันธนาคารผู้เรียกเก็บและตัวกลางอื่นมีภาระหน้าที่ในการส่งเช็คไปยังธนาคารผู้สั่งจ่ายเพื่อเรียกเก็บเงินตามเช็ค และรับคืนเช็คที่ถูกปฏิเสธการจ่ายเงินจากธนาคารผู้สั่งจ่าย ซึ่งในทางปฏิบัติ ได้มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยปรับปรุง ประสิทธิภาพในการเรียกเก็บเงินตามเช็คตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1970

แต่ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่ากฎหมายที่ใช้บังคับมีหลักทั่วไปกำหนดให้ธนาคารผู้ฝากจะต้องนำเช็คไปยื่นต่อธนาคารผู้จ่ายในรูปเอกสาร การเรียกเก็บเงินตามเช็คในรูปแบบอื่น ซึ่งรวมถึงในรูปข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ แม้จะยอมรับให้กระทำได้แต่ก็ต้องกระทำในรูปของสัญญา ซึ่งย่อมมีข้อยุ่งยากในทางปฏิบัติ เพราะมีธนาคารจำนวนมาก นอกจากนี้ในบางกรณีผู้สั่งจ่ายของธนาคารยังประสงค์ที่จะได้รับเช็คคืนในรูปเอกสาร ในกรณีที่เช็คดังกล่าวถูกปฏิเสธการจ่ายเงิน ร่างกฎหมาย the Check Truncation Act (CTA) จึงได้ถูกเสนอเพื่อขจัดอุปสรรคทางกฎหมายดังกล่าว ซึ่งในขณะนี้ผ่านการพิจารณาของสภาองเกรสและประกาศเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2003 โดยจะมีผลใช้บังคับในวันที่ 28 ตุลาคม 2004

CTA เป็นกฎหมายเฉพาะที่ใช้บังคับกับ check truncation โดยการกำหนดบทบัญญัติรองรับให้ธนาคารสามารถเลือกใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ในการส่งข้อมูลเช็คเพื่อประโยชน์ในการเรียกเก็บเงินตามเช็คดังกล่าวได้ โดยไม่จำเป็นต้องทำสัญญากับสำนักหักบัญชีหรือธนาคารผู้สั่งจ่าย ซึ่งเป็นกรณีที่ไม่อยู่ภายใต้บังคับของ Article 3 และ Article 4 ของ UCC แต่ทั้งนี้ หากธนาคารเลือกที่จะใช้วิธีการเรียกเก็บเงินโดยส่งเช็คในรูปเอกสาร การเรียกเก็บเงิน ดังกล่าวยังคงอยู่ภายใต้หลักทั่วไปของ UCC ตามเดิม

วิธีการที่ CTA กำหนดขึ้นใหม่นี้มีความแตกต่างจากการแก้ไขเพิ่มเติม the Bills of Exchange ของประเทศส่วนใหญ่ในกลุ่มเครือจักรภพที่ได้กล่าวถึงข้างต้น กล่าวคือ CTA ไม่เพียงแต่รองรับการส่งเช็คผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเรียกเก็บเงิน แต่ได้กำหนดให้มี "เช็คฉบับแทน" (substitute check) ซึ่งมีฐานะทางกฎหมายเท่าเทียมกับ "เช็คต้นฉบับ" (original check) เช็คฉบับแทนดังกล่าวหมายความว่ารวมทั้ง (1) ภาพจากการกราดภาพเช็คต้นฉบับที่อยู่ในรูปข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และ (2) เช็คที่ได้จัดพิมพ์ขึ้นใหม่ จากข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าว

การใช้เช็คฉบับแทนไม่เพียงแต่จะกระทำในการเรียกเก็บเงินตามเช็คเท่านั้น แต่ยังสามารถใช้ในการคืนเช็คที่ถูกปฏิเสธการจ่ายเงินได้ด้วย ซึ่งจะสามารถลดระยะเวลาการนำเช็คทั้งหมดที่มีการนำมายื่นในวันก่อนผ่าน sorter เพียงเพื่อแยกเช็คจำนวนไม่มากที่ต้องส่งคืน ในการนี้ มีข้อสังเกตว่าเช็คฉบับแทนที่ CTA กำหนดขึ้นนี้ มีลักษณะเทียบเคียงกันได้กับ IRD ตามกฎหมายของประเทศสิงคโปร์

ในกรณีที่ธนาคารต้องนำเช็คไปเรียกเก็บจากธนาคารที่อยู่ในระยะไกล และเป็นธนาคารที่ไม่รับเช็คในรูปอิเล็กทรอนิกส์ก็ยังสามารถส่งเช็คในรูปข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ไปยังตัวกลางที่อยู่ใกล้ธนาคารผู้จ่ายดังกล่าว ซึ่งเป็นตัวกลางที่ธนาคารผู้เรียกเก็บใช้บริการอยู่ เมื่อตัวกลางได้รับเช็คในรูปอิเล็กทรอนิกส์ก็จะพิมพ์ออกมาในรูปเอกสารและส่งให้ธนาคารผู้สั่งจ่ายเพื่อเรียกเก็บเงินได้โดยสะดวก เนื่องจากเช็คฉบับแทนสามารถใช้ดำเนินการได้เช่นเดียวกับเช็คต้นฉบับ เพื่อบริการหลักการที่เสนอให้เช็คฉบับแทนมีสถานะทางกฎหมาย เท่าเทียมกับเช็คต้นฉบับ CTA ได้กำหนดให้เช็คฉบับแทนสามารถถูกตรวจสอบได้ในลักษณะเดียวกับเช็คต้นฉบับ ไม่ว่าจะเป็นรายละเอียดที่ปรากฏตามเช็คหรือข้อความที่แสดงสถานะทางกฎหมายของเช็คฉบับแทนนั้น

1) รายการของเช็คฉบับแทน CTA กำหนดให้เช็คฉบับแทนจะต้องมีรายการดังต่อไปนี้ เพื่อที่จะมีสถานะทางกฎหมายเท่าเทียมกับเช็คต้นฉบับ

- (1) มีภาพและข้อมูลทั้งหมดที่ปรากฏอยู่บนด้านหน้าและด้านหลังของเช็คต้นฉบับ
- (2) มีแถบข้อมูล MICR ซึ่งทำให้สามารถประมวลผลเช็คฉบับแทนโดยใช้อุปกรณ์มาตรฐาน สำหรับการคัดลอกเช็ค
- (3) เป็นไปตามมาตรฐานอุตสาหกรรมสำหรับเช็คฉบับแทน
- (4) มีข้อความระบุว่าเช็คฉบับนี้มีฐานะทางกฎหมายเท่าเทียมกับเช็คต้นฉบับข้อกำหนดข้างต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้ผู้รับเช็คฉบับแทนสามารถนำเช็คฉบับนี้ไปผ่านกระบวนการที่ใช้กับเช็คต้นฉบับได้ อย่างไรก็ตาม เช็คฉบับแทนไม่สามารถแสดงรายละเอียดของเช็คต้นฉบับได้ทั้งหมด ซึ่งรายละเอียดดังกล่าวได้แก่ ลายน้ำของเช็ค และน้ำหนักการลงลายมือชื่อที่ปรากฏในเช็ค และเป็นเรื่องที่ธนาคารผู้จ่ายจะต้องหาวิธีการตรวจสอบเช็ค ฉบับแทนจากรายละเอียดที่สามารถส่งผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ไปได้

2) ข้อกำหนดพิเศษสำหรับ treasury check

CTA ยอมให้มีการเรียกเก็บเงินตาม treasury check ผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ได้ แต่มีข้อกำหนดเพิ่มเติมว่า จะต้องส่งเช็คต้นฉบับไปให้แก่ FED เพื่อเก็บรักษาไว้ ทั้งนี้ ธนาคารที่ส่ง treasury check ทางอิเล็กทรอนิกส์ จะต้องให้การรับรองว่าการดำเนินการของธนาคารเป็นไปตามข้อกำหนดตาม Section 13 ของ CTA

3) การสลักหลังเช็ค

CTA กำหนดว่าการสลักหลังทั้งหมดของผู้ทรงเช็ครายก่อนๆ จะต้องปรากฏชัดเจนในเช็คฉบับแทน ไม่ว่าเช็คฉบับแทนนั้นจะอยู่ในรูปของเอกสารหรือข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ก็ตาม ธนาคารผู้จัดทำเช็คฉบับแทน (reconverting bank) จะต้องให้ประกันว่าข้อมูลที่แสดงถึงธนาคารผู้จัดทำเช็คฉบับแทนรายก่อนได้ถูกระบุไว้ในเช็คฉบับแทนนั้นอย่างชัดเจน (เช่น การลงลายมือชื่อที่ด้านหลังของเช็คฉบับแทน) ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการใช้สิทธิเรียกร้องตามเช็คฉบับแทนนั้นตลอดสายการจัดทำเช็คฉบับแทน

4) การจ่ายหรือปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คฉบับแทน

เนื่องจากเช็คฉบับแทนมีสถานะทางกฎหมายเหมือนกับเช็คต้นฉบับทุกประการ บทกฎหมายที่ใช้บังคับจึงไม่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น หากมีการนำเช็คฉบับแทนมายื่นต่อธนาคารเพื่อเรียกเก็บเงิน แต่ธนาคารผู้สั่งจ่ายเข้าใจเป็นเช็คปลอม จึงได้ปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คฉบับแทนนั้นไปโดยไม่ชอบ (wrongful dishonor) สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบระหว่างผู้ทรงเช็ค ผู้สั่งจ่าย และธนาคาร ยังคงเป็นไปตามบทบัญญัติของ UCC ที่กำหนดไว้สำหรับกรณีการปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คต้นฉบับไปโดยไม่ชอบ

5) การรับรอง (warranty)

ธนาคารซึ่งได้ออน ยื่น หรือคืนเช็คฉบับแทน โดยได้รับคำตอบแทนจากการดำเนิน การดังกล่าว จะต้องให้ประกันว่าเช็คฉบับแทน นั้นเป็นไปตามข้อกำหนดตามกฎหมายในด้านความเท่าเทียมกัน ทางสถานะกับเช็คต้นฉบับ และต้องให้ประกันด้วยว่าจะไม่มีการชำระเงินตามเช็คที่ได้ขึ้นเงินไปแล้ว ทั้งนี้ การให้ประกันดังกล่าวต้องให้ไว้กับผู้รับโอน ธนาคารผู้เรียกเก็บหรือธนาคารที่คืนเช็คที่อยู่ในทอดต่อมา ผู้รับเงินผู้จ่าย และผู้สลักหลังอื่นใด

6) การรับรองสถานะของเช็คฉบับแทน (legal equivalence warranty)

เมื่อมีการจัดทำเช็คฉบับแทนขึ้น การรับรองดังกล่าวจะมีผลต่อไปยังผู้ทรงเช็คในทุกทอดไม่ว่าเช็คฉบับแทน จะยังคงอยู่ในรูปเอกสารหรือถูกแปลงไปอยู่ในรูปข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (หรือถูกแปลงจากข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ กลับมาอยู่ในรูปเอกสารอีกครั้งหนึ่ง) นอกจากนี้ เนื่องจากการโอนเช็คโดยมีคำตอบแทนจะได้รับการรับรองว่าเช็ค ฉบับแทนดังกล่าวมีสถานะทางกฎหมายเท่าเทียมกับเช็คต้นฉบับ ดังนั้น การรับรองภายใต้ UCC ที่มีอยู่ตามเช็คต้นฉบับ จึงมีผลต่อผู้รับโอนเช็คฉบับแทนด้วย

หากเช็คฉบับแทนถูกแปลงกลับไปมาระหว่างการเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์และเอกสารหลายครั้งการรับรองสถานะ ทางกฎหมายของเช็คฉบับแทนที่จัดทำขึ้นล่าสุด จะเป็นการรับรองว่ามีสถานะเท่าเทียมกับเช็คต้นฉบับเสมอ ไม่ใช่รับรองว่าเท่าเทียมกับเช็คฉบับแทนที่จัดทำขึ้นก่อนหน้าด้วยอย่างเช่น เช็คฉบับแทน

- (1) ถูกแปลงไปอยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และภายหลังถูกแปลงกลับมาอยู่ในรูปของเช็คฉบับแทน
(2) การรับรองในกรณีนี้ คือ รับรองว่าเช็คฉบับแทน (2) มีสถานะทางกฎหมายเท่าเทียมกับเช็คต้นฉบับ ไม่ใช่รับรองว่าเท่าเทียมกับเช็คฉบับแทน (1)

7) การรับรองว่าจะไม่มีการขึ้นเงินซ้ำ (no double debit warranty)

ธนาคารทุกแห่งที่จัดทำเช็คฉบับแทนขึ้น และผู้ทรงเช็คฉบับแทนทุกทอด จะต้องให้การรับรองว่าเช็ค ดังกล่าวจะไม่มีการนำไปขึ้นเงินซ้ำ ทั้งนี้ การรับรองนี้จะมีผลไม่ว่าการชำระเงินตามเช็คจะกระทำโดยอาศัย (1) เช็คฉบับแทนที่จัดทำขึ้นโดยธนาคารแห่งใด หรือ (2) ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของเช็คฉบับแทนนั้นหรือของเช็คต้นฉบับ หรือ (3) เช็คต้นฉบับ ทั้งนี้ การจ่ายเงินตามเช็คฉบับแทนยังคงอยู่ภายใต้บังคับของ Section 4-401(a) ของ UCC ซึ่งกำหนดว่าธนาคารผู้จ่ายอาจหักบัญชีของผู้สั่งจ่ายได้ ก็ต่อเมื่อได้ดำเนินการอย่างถูกต้องเหมาะสม ดังนั้น การจ่ายเงินไปตามเช็คฉบับที่เคยมีการจ่ายเงินไปแล้ว ย่อมเป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักการของ Section 4-401(a) เนื่องจากผู้สั่งจ่ายมีคำสั่งให้มีการชำระเงินตามเช็คแต่ละฉบับเพียงครั้งเดียว

CTA ให้ความคุ้มครองแก่ผู้สั่งจ่ายโดยไม่จำเป็นต้องเข้าทำสัญญากับธนาคารเพื่อการส่งข้อมูลเช็ค ทางอิเล็กทรอนิกส์ และยอมให้ธนาคารหักบัญชีของตนเมื่อมีการนำเช็คฉบับแทนมายื่น ในกรณีที่มีการหัก บัญชีตามเช็คฉบับเดียวกันซ้ำ ผู้สั่งจ่ายมีสิทธิเรียกร้องให้ธนาคารนำเงินกลับเข้าบัญชีของตนในจำนวนที่หักเกินไป

ในกรณีที่การจ่ายเงินทำให้เกิดขึ้นเนื่องจากความประมาทเลินเล่อไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนหรือโดยเจตนา ทุจริตของคู่สัญญาฝ่ายที่มีสิทธิได้รับชดใช้ค่าเสียหาย จะมีการลดค่าเสียหายไปตามส่วนได้ (หลักต่างฝ่ายต่างประมาท) ในการนี้ ธนาคารที่จัดทำเช็คฉบับแทนขึ้นอาจป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้โดยการทำสัญญา กับธนาคารที่ส่งข้อมูลเช็คทางอิเล็กทรอนิกส์ให้กับตน โดยกำหนดให้ธนาคารผู้ส่งเช็คดังกล่าวต้องให้การรับรอง ต่อธนาคารที่จัดทำเช็คฉบับแทนขึ้น ธนาคารที่ยอมรับการโอนหรือการยื่นเช็ค ฉบับแทนที่จัดทำขึ้น โดยผู้ส่งจ่าย ของตน อาจป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้โดยการ จำกัดกลุ่มผู้ส่งจ่ายที่สามารถจัดทำเช็คฉบับแทน ได้และโดยการทำสัญญากับผู้ส่งจ่ายดังกล่าวเพื่อกำหนดความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายไว้ให้ชัดเจน

8) เงื่อนไขในการใช้สิทธิและการได้รับการชดใช้ความเสียหาย (indemnity claim)

ธนาคารที่จัดทำเช็คฉบับแทน และธนาคารทั้งหมดที่ได้รับเช็คฉบับแทนนั้นไว้จากการรับโอน การยื่นเพื่อเรียกเก็บเงิน หรือการคืนเช็คฉบับแทนนั้น โดยได้รับคำตอบแทน ไม่ว่าเช็คนั้นจะอยู่ในรูปของเอกสาร (พิมพ์จากคอมพิวเตอร์) หรือข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ จะต้องชดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้ทรงเช็คฉบับแทนในทอดต่อจากตน (ความรับผิดชอบตามสายการสลับหลัง) ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าความเสียหายนั้นเป็นผลจากการใช้เช็คฉบับแทน (proximately caused standard) ดังนั้น หากบุคคลที่ถูกเรียกร้องให้ชดใช้ค่าเสียหายสามารถพิสูจน์ได้ว่า ความเสียหายดังกล่าวจะยังคงมีขึ้นแม้จะไม่มีการใช้เช็คฉบับแทนเลยก็ตาม บุคคลดังกล่าวก็จะไม่ต้องชดใช้ความเสียหายนั้น

นอกจากเงื่อนไขที่ว่า ความเสียหายต้องเป็นผลจากการใช้เช็คฉบับแทนที่ได้กล่าวแล้ว หลักต่างฝ่ายต่างประมาท (comparative negligence) ยังนำมาใช้เพื่อพิจารณาจำนวนค่าเสียหายที่ฝ่ายที่เรียกร้องพึงได้รับซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อเรื่องการรับรองว่าจะไม่มีการขึ้นเงินซ้ำ

สำหรับการชดใช้ความเสียหาย อาจเป็นกรณีของ breach of warranty⁷ ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเรื่องสถานะของเช็คฉบับแทน หรือเกิดการขึ้นเงินซ้ำ แต่ทั้งนี้ ขอบเขตของสิทธิเรียกร้องให้ชดใช้ค่าเสียหายไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะกรณีที่เกิดจาก breach of warranty เท่านั้น แต่ยังรวมถึงกรณีอื่นที่มีความเสียหายเกิดขึ้นได้ด้วยเช่น กรณีที่ธนาคารผู้จ่ายได้รับความเสียหาย เพราะรายละเอียดเพื่อการรักษาความปลอดภัย (security feature) ของเช็คฉบับแทนไม่สมบูรณ์

⁷ หมายถึง กรณีที่มีการฝ่าฝืนไม่เป็นไปตามคำรับรองตามมาตรา 5 ของ CTA ซึ่งธนาคารที่เป็นผู้โอน ยื่นเพื่อเรียกเก็บเงิน หรือคืนเช็คฉบับแทนโดยได้รับคำตอบแทนในการดำเนินการดังกล่าวไว้แก่ผู้รับโอน ธนาคารผู้เรียกเก็บหรือธนาคารผู้คืนเช็ค (returning bank) ธนาคารผู้รับฝาก (depository bank) ผู้ส่งจ่าย (drawer) ผู้จ่าย (drawee) ผู้ฝาก (depositor) และผู้สลับหลัง ซึ่งได้รับเช็คฉบับแทนมา ไม่ว่าจะเป็นรูปเอกสาร หรือรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของเช็คฉบับแทนหรือเช็คต้นฉบับซึ่งเป็นการรับรองใน 2 เรื่อง คือ 1.เช็คฉบับแทนมีคุณลักษณะทุกประการเป็นไปตาม Section 4(b) ของ CTA จึงมีสถานะทางกฎหมายเท่าเทียมกับเช็คต้นฉบับ (legal equivalence warranty) 2.บุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเช็คที่มีการ truncated จะไม่นำเช็คฉบับแทนหรือเช็คต้นฉบับ ไม่ว่าจะเป็นฉบับที่ยื่นเพื่อเรียกเก็บเงิน หรือฉบับที่ธนาคารผู้จ่ายส่งคืน หรือสำเนาของเช็คฉบับแทน หรือเช็คต้นฉบับดังกล่าว มาเรียกเก็บเงินซ้ำในเช็คที่ได้มีการจ่ายเงินไปแล้ว (no double debit warranty)

9) สิทธิเรียกร้องให้คืนเงินกลับเข้าบัญชี (expedited recredit)

นอกจากสิทธิในการเรียกร้องให้มีการชดเชยค่าเสียหายแล้ว CTA ยังมีบทบัญญัติคุ้มครองผู้ส่งจ่าย โดยกำหนดให้ผู้ส่งจ่ายมีสิทธิ เรียกว่าธนาคารที่หักบัญชีของตนเข้าในการชำระเงินตามเช็ค ให้นำเงินในจำนวนที่หักเกินไปกลับเข้าในบัญชีได้ ซึ่งสิทธิเรียกร้องในกรณีนี้เรียกว่า expedited recredit จึงให้ใช้สิทธิได้เฉพาะต่อธนาคารผู้ส่งจ่ายที่ทำการหักเงินในบัญชีของผู้ส่งจ่ายเท่านั้น ในขณะที่การใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย ในกรณีทั่วไปยังกระทำได้จากบุคคลที่ให้การรับรองเช็สดังกล่าวทุกราย

ตัวอย่างของการใช้สิทธิในกรณีนี้ได้แก่ กรณีที่ธนาคารหักบัญชีตามเช็คฉบับแทนที่มีลายมือชื่อปลอม จะต้องพิจารณาข้อเท็จจริงว่าลายมือชื่อของผู้ส่งจ่ายเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป็นลายมือชื่อปลอมโดยพิจารณาจากเช็คฉบับแทนหรือไม่ ทั้งนี้ ผู้ส่งจ่ายไม่จำเป็นต้องนำเช็คต้นฉบับมาใช้เป็นหลักฐานประกอบการใช้สิทธิเรียกร้องแต่อย่างใด เพราะหากลายมือชื่อที่ปรากฏในเช็คปลอมอย่างเห็นได้ชัดแล้ว ในกรณีดังกล่าวไม่ว่าการหักบัญชีจะกระทำไปโดยอาศัยเช็คต้นฉบับหรือเช็คฉบับแทนก็ไม่แตกต่างกัน ผู้ส่งจ่ายที่จะใช้สิทธิเรียกร้อง ในลักษณะนี้ ต้องดำเนินการภายใน 40 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งจากธนาคารหรือวันที่ได้รับเช็คฉบับแทน แล้วแต่วันใดจะมาถึงภายหลัง

ผู้ส่งจ่ายจะต้องระบุไว้โดยชัดแจ้งถึงเหตุแห่งการใช้สิทธิเรียกร้องลักษณะของการรับรองตามเช็ค ความเสียหายที่ได้รับ เหตุผลให้ธนาคารแสดงเช็คต้นฉบับหรือสำเนาของเช็คต้นฉบับ (รวมถึง image และเช็คฉบับแทน) เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของการรับรอง และข้อมูลที่เพียงพอสำหรับธนาคาร ที่จะตรวจสอบตามข้อกล่าวหา ทั้งนี้ ธนาคารอาจเรียกให้ผู้ส่งจ่ายทำเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้

เมื่อผู้ส่งจ่ายได้ใช้สิทธิเรียกร้องในกรณีนี้ ธนาคารจะต้องคืนเงินเข้าบัญชีของผู้ส่งจ่ายไม่เกินจำนวน 2,500 เหรียญสหรัฐภายในวันทำการของธนาคารถัดไป (แต่ในกรณีที่ธนาคารมีเหตุสงสัยว่า ลูกคามีสิทธิเรียกร้องโดยชอบหรือไม่ ธนาคารมีเวลาตรวจสอบได้ 10 วันทำการ และหากยังไม่มีย่อสรุป เมื่อสิ้นวันทำการที่ 10 จะต้องคืนเงิน 2,500 เหรียญสหรัฐเข้าบัญชีของผู้ส่งจ่ายทันที) สำหรับจำนวนเงินในส่วนที่เกินจากนั้น ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ธนาคารมีข้อสงสัยในการใช้สิทธิของผู้ส่งจ่ายหรือไม่ ธนาคารจะคืนเข้าบัญชีของผู้ส่งจ่ายภายหลังจาก มีโอกาสได้ตรวจสอบแล้วว่าการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้ส่งจ่ายเป็นไปโดยชอบ แต่จะต้องไม่เกินกว่า 45 วันทำการนับแต่วันทำการของธนาคารที่ผู้ส่งจ่ายใช้สิทธิเรียกร้องต่อธนาคาร ระยะเวลา 45 วันทำการข้างต้นกำหนดไว้เพื่อให้ธนาคารสามารถใช้สิทธิไล่เบี้ยจากธนาคารอื่นที่เกี่ยวข้องและต้องรับผิดชอบตามสายการโอนเช็คฉบับดังกล่าว ทั้งนี้ ข้อกำหนดที่แบ่งการคืนเงินให้แก่ผู้ส่งจ่ายออกเป็น 2 จำนวน ก็เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการให้ความคุ้มครองผู้ส่งจ่ายเท่า ๆ กับการคุ้มครองธนาคาร กล่าวคือ ให้ผู้ส่งจ่ายได้รับคืนเงินไปจำนวนหนึ่งก่อนซึ่งจะช่วยคุ้มครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีของเช็คที่มีจำนวนเงินสูง และในขณะเดียวกันก็ให้ธนาคารมีเวลาตรวจสอบข้อมูล และการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้ส่งจ่าย ตลอดจนใช้สิทธิเรียกร้องต่อธนาคารที่ต้องรับผิดชอบ (ตามข้อกำหนด และเงื่อนไขตามมาตรา 8 ของ CTA) ถึงแม้ว่าธนาคารของผู้ส่งจ่ายจะมีระยะเวลา 45 วัน แต่ธนาคารดังกล่าว ก็มีแรงจูงใจที่จะดำเนินการตรวจสอบ และคืนเงินให้ผู้ส่งจ่ายให้เร็วที่สุด เพราะผู้ส่งจ่ายยังสามารถใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายที่เป็นผลสืบเนื่องจาก

การกระทำของธนาคาร โดยอาศัยบทกฎหมายตาม UCC หากมีการปฏิเสธการจ่ายเงิน ตามเช็คฉบับอื่นของผู้สั่งจ่าย โดยไม่ชอบ (wrongful dishonor) ซึ่งจะเกิดขึ้นได้หากการคืนเงินเข้าบัญชีล่าช้าและทำให้มีการปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คฉบับอื่นของผู้สั่งจ่าย (บัญชีของผู้สั่งจ่ายมีเงินไม่พอจ่ายเช็คฉบับอื่นเพราะธนาคารหักเงินในบัญชีเกินจำนวนเพื่อชำระเงินตามเช็คฉบับที่เป็นปัญหา)

การใช้สิทธิเรียกร้องในกรณีนี้ครอบคลุมเฉพาะจำนวนเงินตามเช็คและดอกเบี้ย แต่จะไม่รวมถึงค่าใช้จ่ายหรือค่าเสียหายอื่น ซึ่งผู้สั่งจ่ายอาจเรียกร้องได้โดยอาศัยบทกฎหมายอื่นที่มีอยู่

10) การกลับรายการคืนเงิน (reversal of recredit)

ภายหลังจากที่ธนาคารผู้จ่ายได้คืนเงินเข้าบัญชีของผู้สั่งจ่าย ซึ่งได้ใช้สิทธิ expedited recredit ที่ได้กล่าวข้างต้น หากธนาคารผู้จ่ายพบว่า การหักเงินจากบัญชีของผู้สั่งจ่ายในคราวที่มีการเรียกเก็บเงินตามเช็คเป็นไปอย่างถูกต้อง ธนาคารผู้จ่ายก็มีสิทธิที่จะอาจกลับรายการที่คืนเงินเข้าบัญชีของผู้สั่งจ่ายได้ (reverse) และเมื่อธนาคาร ได้กลับรายการคืนเงินแล้ว จะต้องคืนเช็คต้นฉบับให้แก่ผู้สั่งจ่าย พร้อมทั้งแจ้งให้ผู้สั่งจ่ายทราบถึงวันที่ และจำนวนเงิน ที่ทำการกลับรายการดังกล่าว

ข้อกำหนดให้ธนาคารคืนเช็คต้นฉบับให้แก่ผู้สั่งจ่ายปรากฏอยู่ในหัวข้อ "Reversal of recredit" ในหน้า 14 ของคำอธิบาย "Section-by-Section analysis of the proposed Check Truncation Act" ที่จัดทำโดย the Federal Reserve Board ซึ่งก็ได้อธิบายถึงขั้นตอนในการดำเนินการคืนเช็คต้นฉบับให้แก่ผู้สั่งจ่ายแต่อย่างใด แต่ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่าถ้อยคำใน CTA ฉบับที่ผ่านการพิจารณาของสภาสูง (the Senate) และคำอธิบาย "Section-by-Section analysis of the legislation" ที่จัดทำโดยสภาองเกรส ไม่ได้กล่าวถึงข้อกำหนดดังกล่าว

เนื่องจากคำอธิบายของสภาองเกรสมีสาระในเชิงสรุปความ และมีรายละเอียดน้อยกว่าคำอธิบายของ the Federal Reserve Board มาก จึงได้ตรวจสอบเพิ่มเติมว่าคำอธิบายที่แตกต่างจากถ้อยคำในกฎหมายเป็นผลมาจากการแก้ไขปรับปรุงร่างกฎหมายระหว่างกระบวนการนิติบัญญัติหรือไม่ และได้พบข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่างในสาระสำคัญของ the Check Clearing for 21st Century Act ซึ่งเป็นร่างที่ผ่านการพิจารณาของสภาล่าง (the House of Representative) กับ CTA (ข้อมูลนี้จัดทำโดย ECCHO และ Schwartz & Ballen LLP) แต่ตารางเปรียบเทียบดังกล่าวก็ไม่กล่าวถึงข้อมูลในส่วนนี้

11) ข้อสังเกตเกี่ยวกับกฎหมายพยานหลักฐาน

ไม่มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายพยานหลักฐานเพื่อรองรับ check truncation เนื่องจาก Section 1001.1 ของ Federal Rules of Evidence กำหนดลักษณะของเอกสารต้นฉบับ ให้รวมถึงข้อมูลที่บันทึกในรูปของอิเล็กทรอนิกส์ด้วย ซึ่งในกรณีของเอกสารที่พิมพ์จากคอมพิวเตอร์สามารถ อ่านได้และแสดงถึงข้อมูลที่ถูกต้อง ก็ถือว่าเป็นเอกสารต้นฉบับเช่นเดียวกัน (Rule 1001(3))

3.4 Check Truncation กับ การรับฟังพยานหลักฐานของไทย

หากพิจารณาการนำระบบ check truncation หรือ CIAS มาใช้ในประเทศไทยก็มีข้อพิจารณาในประเด็นกฎหมาย ไม่แตกต่างจากการดำเนินการในต่างประเทศมากนัก กล่าวคือ จะต้องพิจารณาจากกฎหมายรองรับนิติสัมพันธ์ตามเช็ค และกฎหมายสามารถรองรับพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ได้มากน้อยแค่ไหนเพียงใด

โดยที่เช็คเป็นตั๋วเงินประเภทหนึ่งที่อยู่ภายใต้บังคับของเอกเทศสัญญาลักษณะ 21 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยมีคู่สัญญา 3 ฝ่าย ประกอบด้วย ผู้จ่าย (drawee) ธนาคารผู้สั่งจ่าย (banker-paying bank) และผู้ทรงเช็ค (holder) ซึ่งกำหนดว่า ในการเรียกให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้น ผู้ทรงเช็คต้องยื่นเช็คต่อธนาคารตามที่ระบุในเช็ค (ธนาคารผู้สั่งจ่าย) อย่างไรก็ตาม ผู้ทรงเช็คสามารถยื่นเช็คดังกล่าวต่อธนาคารที่ตนมีบัญชีอยู่ (collecting bank) เพื่อให้ธนาคารผู้เรียกเก็บทำหน้าที่เรียกเก็บเงินตามเช็คนั้นต่อธนาคารผู้สั่งจ่ายแทนก็ได้

ในกรณีที่ธนาคารผู้เรียกเก็บเข้าทำหน้าที่การเรียกเก็บเงินตามเช็ค ธนาคารดังกล่าวต้องส่งเช็ค ไปยังธนาคารผู้จ่าย แต่ทั้งนี้ การดำเนินการแทนผู้ทรงเช็คในกรณีนี้ ไม่ได้ทำให้ธนาคารผู้เรียกเก็บเข้ามา เป็นคู่สัญญาตามเช็คแต่อย่างใด ดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วว่ากฎหมาย ตัวเงินของประเทศไทยได้รับอิทธิพลมา จากกฎหมายของประเทศอังกฤษและ Geneva Conventions ข้อกำหนดต่าง ๆ จึงไม่ได้แตกต่างจากกฎหมาย ดั้งเดิมมากนัก และทำให้การนำระบบ check truncation มาใช้ในช่วงของการเรียกเก็บ และช่วงการคืนเช็ค ผ่านสำนักหักบัญชี ต้องมีข้อติดขัดในเรื่องของการยื่นเช็คเพื่อเรียกเก็บเงิน (presentment) ที่จะต้องมีการส่งเช็ค (physical) ไปยังธนาคารผู้สั่งจ่าย เช่นเดียวกับประเทศอื่นที่ได้กล่าวแล้ว

อย่างไรก็ตาม สำหรับประเด็นข้อกฎหมายที่น่าสนใจของ Check Truncation หรือในระบบ CIAS นั้น กลับเป็นเรื่องการรับฟังพยานหลักฐาน ซึ่งเดิมเมื่อแรกเริ่มมีแนวคิดในการพัฒนาระบบหักบัญชีเช็คแบบใหม่นั้น ปัญหาที่ดูจะมากที่สุดก็คือ กฎหมายจะรองรับไฟล์ภาพดิจิทัลของเช็คหรือไม่ หากมีคดีขึ้นสู่ศาลจะจำเป็นต้องใช้เช็คในระบบกระดาษเป็นพยานหลักฐานเช่นเดิมต่อไป โดยยังไม่สามารถอ้างภาพดิจิทัลของเช็ค เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลใช่หรือไม่ และด้วยเหตุว่า แม้กฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ได้มีการตราขึ้นมาใช้บังคับเมื่อปี 2544 และรองรับผลทางกฎหมายของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ อันครอบคลุมกรณีที่มีกฎหมายใดกำหนดให้มีการนำเสนอหนังสือ มีลายมือชื่อ มีต้นฉบับ หรือแสดงเป็นพยานหลักฐาน รวมทั้งการเก็บรักษาเอกสาร และหากได้มีการดำเนินการใดๆ ในสิ่งที่กฎหมายกำหนดเหล่านั้นให้อยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์มาตั้งแต่ต้น ก็อาจไม่มีข้อสงสัย ในความมีผลตามกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปของต้นฉบับอิเล็กทรอนิกส์เมื่ออ้างอิงเอกสารอิเล็กทรอนิกส์เป็น พยานหลักฐานต่อศาล แต่การแปลงเช็คกระดาษให้เป็นรูปภาพดิจิทัลในภายหลัง จะอ้างความมีผล ในกฎหมายของรูปภาพดิจิทัลนั้น ในรูปต้นฉบับได้หรือไม่เป็นสิ่งที่ได้มีการตั้งคำถามขึ้นแต่ก็ส่งผลกระทบ ต่อความเชื่อมั่นว่า หากจะพัฒนาระบบ Check Truncation หรือ CIAS แล้วผลทางกฎหมายของรูปภาพดิจิทัล เหล่านั้นจะเป็นอย่างไร จะได้รับการพิจารณาว่าเป็นต้นฉบับอิเล็กทรอนิกส์หรือไม่ ตลอดจนสิ่งพิมพ์ออก (Print out) มีผลอย่างไร จึงเป็นเหตุผลสำคัญส่วนหนึ่งที่นำไปสู่การปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ฉบับที่ 2 ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่

14 กุมภาพันธ์ 2551 ซึ่งรับกัน 3 มาตรา ได้แก่ การปรับปรุงมาตรา 10 ของกฎหมายธุรกรรม ทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ให้ยอมรับสิ่งพิมพ์โดยบัญญัติว่า

"ในกรณีที่มีการทำสิ่งพิมพ์ออกของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ตามวรรคหนึ่งสำหรับใช้อ้างอิงข้อความของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ หากสิ่งพิมพ์ออกนั้นมีข้อความถูกต้องครบถ้วนตรงกับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และมีการรับรองสิ่งพิมพ์ออกโดยหน่วยงานที่มีอำนาจตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนดแล้ว ให้ถือว่าสิ่งพิมพ์ออกดังกล่าวใช้แทนต้นฉบับได้"

นอกจากนั้น ยังได้มีการปรับปรุงกฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับ 2544 ในมาตรา 11 เรื่องพยานหลักฐาน โดยบัญญัติว่า

"ห้ามมิให้ปฏิเสธการรับฟังข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เป็นพยานหลักฐานในกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายทั้งในทางแพ่ง คดีอาญา หรือคดีอื่นใด เพียงเพราะว่าเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์" และโดยที่ในมาตราเดียวกันนี้เองได้กำหนดเกี่ยวกับการชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐานในรูปข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ไว้ด้วย จึงได้มีการเพิ่มเติมวรรคท้ายของมาตรา 11 ในกฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 "ให้นำความในวรรคหนึ่งมาใช้บังคับกับสิ่งพิมพ์ออกของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ด้วย"

ทั้งนี้ กฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 อีกหนึ่งมาตราที่ได้มีการเพิ่มเติม คือ มาตรา 12/1 ที่ได้กำหนดเกี่ยวกับการเก็บรักษาเอกสารอิเล็กทรอนิกส์สำหรับเอกสารที่แปลงเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ในภายหลัง โดยบัญญัติว่า "ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 10 มาตรา 11 และมาตรา 12 มาใช้บังคับกับเอกสารหรือข้อความที่ได้มีการจัดทำหรือแปลงให้อยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในภายหลังด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ และการเก็บรักษาเอกสารและข้อความดังกล่าวด้วยโดยอนุโลม"

อย่างไรก็ตาม ก็ได้มีการปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งโดยการเพิ่มหลักเกณฑ์ เรื่องพยานบอกเล่าไว้ในกฎหมาย โดยบัญญัติว่า

"มาตรา 95/1 ข้อความซึ่งเป็นการบอกเล่าที่พยานบุคคลได้นำมาเบิกความต่อศาลก็ดี หรือที่บันทึกไว้ในเอกสารหรือวัตถุอื่นใดซึ่งได้อ้างเป็นพยานหลักฐานต่อศาลก็ดี หากนำเสนอเพื่อพิสูจน์ความจริง แห่งข้อความนั้น ให้ถือเป็นพยานบอกเล่า ห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานบอกเล่า เว้นแต่

(1) ตามสภาพ ลักษณะ แหล่งที่มา และข้อเท็จจริงแวดล้อมของพยานบอกเล่า นั้น น่าเชื่อว่าจะพิสูจน์ความจริงได้ หรือ

(2) มีเหตุจำเป็นเนื่องจากไม่สามารถนำบุคคลซึ่งเป็นผู้ที่เห็นได้ยืน หรือทราบข้อความเกี่ยวในเรื่องที่จะให้การเป็นพยานนั้นด้วยตนเองโดยตรงมาเป็นพยานได้ และมีเหตุผลสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมที่จะรับฟังพยานบอกเล่า นั้น

ในกรณีที่ศาลเห็นว่าไม่ควรรับไว้ซึ่งพยานบอกเล่าใดให้นำความในมาตรา 95 วรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม"

ดังนั้น ก็มีประเด็นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 95/1 ข้างต้น จะมีผลต่อการนำไปปรับใช้กับพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ อันรวมถึงภาพดิจิทัลของเช็คหากมีการนำสืบเกี่ยวกับพยานหลักฐาน ดังกล่าวโดยบุคคลที่เกี่ยวข้องในฐานะพยานบอกเล่าหรือไม่ อันอาจส่งผลกระทบต่อน้ำหนักของพยานหลักฐาน ประกอบกับศาลจะมีแนวทางในการชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐานของระบบเช็คที่กล่าวถึงอย่างไร เพราะระบบ ดังกล่าวผูกโยงกับมาตรฐานความมั่นคงปลอดภัย รวมทั้งความน่าเชื่อถือของเช็คในรูปภาพดิจิทัลดังกล่าว จึงนับเป็นอีกบริบทหนึ่งที่ท้าทายการบังคับใช้กฎหมายไทย รวมทั้ง การเตรียมความพร้อมของระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์รองรับระบบดังกล่าว

